

« Կարգադրում »
15 հունիս 1999

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

Գրեց ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Հայաստանի մէջ մեծ է թիւը այն մարդերուն, որոնք կը թելադրեն համբերութիւնն ու յոյսը շիրտնոցն ու տեսնելու համար օր մը ժամանակակից շափանիչներու որդեգրումը. կան սակայն շատ շատ յարգելի բացառութիւններ ալ որոնք այդ մարդերէն լոյսի տարիներու տարբերութեամբ կը յայտնուին, զարմանք, հիացում ու հպարտութիւն պատճառելով: Այս վերջինները նաեւ թելադրական գործութիւն մըն ալ կ'ունենան, ցոյց տալով որ երկրին զօգուածութիւն, յուսախարութիւն պատճառող մարդերուն քով որոնք առաւել նկատուածներն են, կայ գրեական ձեռքբերումներու կարողականութիւնն ալ: Ու մեծամասնութեամբ, այդ կարողականութեան, անով արձանագրուած յաջողութեան տէրերը որոշ անհատներ կ'ըլլան եւ ո՛չ կազմակերպութիւններ, հաւաքական հասցէներ:

Ոչ միայն Հայաստանի, այլ նաեւ ամբողջ հայութեան ու ամբողջ մարդկութեան դիմող նախաձեռնութիւն մըն է «Հայկական էլեկտրոնային գրադարան»-ը որ հաստատուած է Երեւանի Ամերիկեան համալսարանին շորրորդ յարկի շորս սենեակներու մէջ: Այդ գրադարանին մեկնակէտը հայ մշակոյթի ամբողջ ժառանգութիւնը հանդերձել է ժամանակակից գիտարուեստով որպէսզի ան թէ՛ դիւրութեամբ մատչելի ըլլայ այսօրուան հետաքրքրուողին, թէ՛ ամէնէն ապահով ձեւով կը հարթուի անոր պահպանումին, յետագայ սերունդներու փոխանցումին գործը:

Այդ գործը կ'ըլլայ համակարգիչներու ցանցով մը որոնք զետեղուած են այդ սենեակներուն մէջ. այդ համակարգիչներուն «կը փոխանցուին» Ե.-ԺԸ. դարերու հայ դասական մատենագրութեան բոլոր գործերը: Հսկայական այդ աշխատանքին լծուած է 25 հոգինոց խումբ մը որ 6-7 ամսուան մէջ արդէն չլմեցնող արդիւնք արձանագրած է: Ծրագիրը ամբողջանալուն կարելի պիտի ըլլայ ինչպէս Հայաստանի որեւէ մէկ անկիւնէն, նոյնպէս Սփիւռքէն, կամ աշխարհի այս կամ այն ծագէն համացանցով հասնիլ Հայկական էլեկտրոնային գրադարանը, համակարգիչին ստեղծարարին վրայ մատնեւ քանի մը հպումով պատուելին վրայ ունենալ, օրինակ Ե., Ը., կամ Ժ. ԺԵ. դարու հայկական մատեն մը, առանց ստիպուած ըլլալու զայն փնտռելու համար երթալ անոր պահուած վայրը. Երեւանի Մատենադարանը, Ս. Ղազարի ձեռագրատունը, կամ Ֆրանսայի, Անգլիոյ ազգային մատենադարանները, եւլն.: Այլ խօսքով էլեկտրոնային այս գրադարանը մէկ մէկ կը վերցնէ հայկական մշակութային ժառանգութեան

գտնուած այլազան վայրերու մատենադարաններուն պատերը, ճամբորդութեան պարտաւորութիւնները, անոնց կապուած անհամար հարցեր, 13 դարերու հարստութիւնը զնելով ամէն անոնց ձեռքին տակ, սեղանին վրայ, որոնք պէտք ունին այդ ժառանգութեան մէկ պատանին: Ատոյ ամբողջ աշխարհին մէջ գրուած հայկական կամ օտար մատենադարաններ, գրադարաններ ուր այդ ժառանգութեանէն մասնիկ մը կը գտնուի, հետզհետէ աւելի կը վերածուին պահպանող հաստատութիւններու, քան աշխատավայրերու: Թէեւ, երկար ժամանակի վրայ մտածելով, համակարգիչին պահ տրուած մատենանի մը բնագիրը շատ աւելի երկարակեաց ըլլալու կարելիութիւնը ունի, քան մագաղաթէ, թուղթէ, ձեռագիր կամ տպագիր բուն հատորը:

Տարբեր գետնի վրայ, նման ծրագիր մը ամբողջապէս պարագային, ամբողջ աշխարհի հայկական գաղութները, համալսարաններու ամպլոններ, կազմակերպութիւններ առիթը պիտի ունենան առանց միջնորդներու, առանց խոչընդոտի, անմիջապէս հարգողակցելու նոյն ժառանգութեան հետ: Ատոր համար պիտի բաւէ համակարգիչով համացանցին կապուելու կարելիութեան տէր ըլլալ եւ ունենալ Հայկական էլեկտրոնային գրադարանին տուեալները:

Հայկական մշակոյթի 13 դարու ժառանգութիւնը այսօրուան թէ՛քնիքով գրահելու՝ գաղափարը երկար ճամբայ անցած է մինչեւ կիրարկութեան փուլին հասնիլը: Այսօր, երբ միայն չուրջ եօթը ամսուան անցեալ ունի այդ փուլը, անհաւատալի է տեսնել որ արդէն 300 մեծածաւալ հատոր որոնց մաս կը կազմեն Հայկական բառարանը, Հ. Աճառեանի, Մ. Քաջուհի բառարանները, ամբողջութեամբ բանակարգուած են: Աւելորդ չէ հաւանօրէն, տեսած ըլլալէ ետք Հայաստանի մէջ տիրող կացութիւնը, արձանագրել որ բանակարգումի ամբողջ աշխատանքը կ'ըլլայ միմիայն զասական ուղղագրութեամբ: Տուեալը նաեւ փաստը կուտայ թէ որքան հիմնադուրի ու պարագայական է զասական ուղղագրութեան վերագրելին համար ներկայացուած խոչընդոտներէն այն մէկը թէ նման բան անկարելի է, հարկաւոր ուսուցիչներուն չզոյնութեան պատճառով... Չկամութիւնը երբեմն չլմեցնող աստիճաններու կը հասնի, երբ անձնական անկարողութիւններու այնքան դիւրութեամբ ընդհանրական բնոյթ կը տրուի:

Վերագտնալով մեր իրականութեան մետալին փայլուն կողմին, ծրագրուածին մասին գաղափար մը

տալու կը բաւէ որոշուած բաժիններուն թուումը. վերանշեւլ ժառանգութեան տուեալները կ'ամփոփուին հետեւեալ մայր գլուխներուն տակ. Պատմութիւն, Իրաւունք, Տնտեսութիւն, Իմաստասիրութիւն, Աշխարհագրութիւն, Բժշկութիւն, Երաժշտութիւն, Աղբարանութիւն, Վիճակագրութիւն, Ծղրիտ գիտութիւններ, Գեղարուեստական գրականութիւն, Թարգմանական գրականութիւն, Էպիկական գրականութիւն, Օտարալեզու հայ հեղինակներ, Աստուածաբանական եւ զաւանթարանական գրականութիւն, Վկայաբանութիւն - վարքագրութիւն, Միասական հաւաքածոներ, Մատենագիտական ցանկեր: Ամէն մէկ գործ կը տրուի ձեռագրին մասին ամփոփ տեղեկութեամբ մը, ուսումնասիրողներու երկու խօսքով, գրացանկով, թարգմանութիւններու նշումով: Նախաձեռնութիւնը արդիւր են ոչ միայն Հայաստանի ու Սփիւռքի գրադարանները, մատենադարանները, այլ նաեւ ամբողջ աշխարհի, ուր որ հայկական այդ շրջանի հատոր մը պահուած է: Նախաձեռնութիւնը որոշումները երբեմն շատ ուրախացնող անակնկալներ ալ կ'ընեն, ինչպէս եղած է օրինակ Վատիկանի զեւանդներուն մէջ պրոյեկտի մը ընթացքին երբ հոն գտնուած է Չամչեանի «Վահան հաւատոյ»-ն որ անհետ կորուած կը նկատուէր:

Գիտութեան, հարողակցութեան արդի աշխարհին մէջ հայկական նման անկիւնադարձի մը ձեռնարկողներուն յետագայ ծրագիրներէն է ստեղծումը որոշումի հայկական համակարգի մը: Այդ համակարգը որ բանակարգումի ոլորտին մէջ բանալիի նշանակութիւն ունի, թոյլ պիտի տայ տարիներու պրոյեկտի աշխատանք մը գեղջելու քանի մը վայրկեանի. անով բաւական պարզ բան պիտի ըլլայ, օրինակ ստուգել թէ հայութեան մէջ ե՞րբ առաջին անգամ ակնոց գործածուած է, կամ ե՞րբ գրուած է նիքոթինին դէմ, ծխելուն վնասներուն մասին, եւլն.:

Յետագայ ծրագիրներէն է բանակարգուած հատորներէն ետք, տալ անոնց թարգմանութիւններն ալ, ընդլայնելու համար նկատի առնուած ժառանգութեան շրջանառութեան գոտին: Սակայն, այս մէկուն համար հաւանօրէն տակաւին բաւական սպասել պէտք է; նախադուած աշխատանքին առաջին փուլը արդէն լեռնակուտայ գրականութիւնն ու աշխատանք կը նշանակէ:

Ինչ կը վերաբերի նման նախաձեռնութեան մը նիւթական կողմին, շատ բան չկայ ըսելիք այդ մասին: Վերանշեւլ բարիքներուն կարգին Հայաստան-Սփիւռք գործակցութեան ալ նոր իմաստ բերելու կոչուած այս

մարդը օգտագործելի է առանց վճարումի պարտաւորութեան: Դրուած է միայն կամաւոր բաժանորդագրութեան կարգ մը. այսինքն ամսական 100 դրամէն, կամ մէկ տարեկան սկսող սակով մը փափաքողները իրենց որոշելիք գումարով կրնան բաժանորդագրուիլ Հայկական էլեկտրոնային գրադարանին, մասնակցելով յետագայ աշխատանքին շարունակականութեան համար քիչ-շատ կայուն պիտե՞նք մեր ստեղծումին: Այդ պիտե՞նք կարելի պիտի դարձնէ նաեւ պատուէրներ ստանալու, զանոնք կատարելու գործը: Մէկը որ օրինակ, համացանցի դիւրութիւն չունի, իրեն հարկաւոր հատորի մը մէկ բաժինը, կամ քանի մը էջը պիտի կրնայ խնդրել գրադարանէն:

Ինչպէս կարելի եղած է հայ մշակոյթի առնել տալ արդիականացման նման քայլ. էլեկտրոնային գրադարանին ծրագիրը կը պատկանի Գիտութիւններու ակադեմիային ազգադրագէտ Մերուժան Կարապետեանի ու հայ. թեքնոլոգիներու տնօրէն Յովհաննէս Կրղղեանի, որոնք կարեւոր աջակցութիւնը վայելած են ու կը վայելեն Ամերիկեան համալսարանի տնօրէն, ԱՄՆ ու Ճ. Հոփքինս համալսարանի համաճարակաբան Յարութիւն Արմէնեանի: Այս երրորդութիւնն է որ ծրագիրը յղանալէ, պատրաստելէ ետք, կատարած է զայն իրագործումի անցընելու գործն ալ այսինքն՝ կազմած աշխատողներու խումբը, ապահոված անհրաժեշտ նիւթականը:

Ինչ կը վերաբերի այս վերջինին, առանց որուն կրնար միտքերու մէջ, կամ թուղթերու վրայ ամիսներով, տարիներով մնալ ու մնալ նման ծրագիր, նկատի առած առաջնահերթութեան ազգային մեր ցանկը. Պոսթընէն 92ամեայ Հայուհի մը կը պարտի հայութիւնը, առնուազն գործնական առաջին քայլերը: Այդ հայուհին կը կոչուի Ալիս Յովհաննէսեան: Կայրի հանգստեան տուն մը: Կատարուած բազմաթիւ զիմումներէն մէկը երբ հասած է իրեն, ան հետաքրքրուած է ծրագիրով ու կրցած զնահատել անոր բացառիկ կարեւորութիւնը: Պատրաստակամութիւն յայտնած է անհրաժեշտ պիտե՞նք տրամադրելու, որպէսզի գործը ճամբայ ելլէ:

Եւ ըսել որ համագային կարեւորութեամբ այս գործը ո՛չ թմբուկներով ծանուցուած է, ո՛չ ալ անոր ձեռնարկողներն ու զայն իրականացնողները անով փառաւորուելու ջանք ունեցած ամէն բանէ առաջ:

Մեր իրականութեան, - ներսով ու դուրսով -, որքան հակոտնեայ, բայց որքան պանծալի մասնակցութիւն: (Յառաջ)